

KONRAD T. ZAMIRSKI*

KOŚCIÓŁ NOWOAPOSTOLSKI W POLSCE
– CHARAKTERYSTYKA ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM STATUSU PRAWNEGO

HISTORIA

Pierwsze struktury Kościoła Nowoapostolskiego powstały w pierwszej połowie XIX wieku w Wielkiej Brytanii¹. Wspólnota ta nosiła wówczas nazwę Kościoła Apostolsko–Katolickiego². Jej wyznawcy określani też byli jako „irwingianie”, ze względu na kojarzenie ich z osobą szkockiego duchownego Edwarda Irvinga (1792–1834)³. Nie jest to jednak określenie poprawne i Kościół się z nim nie identyfikuje.

Na ziemiach polskich Kościół Nowoapostolski datuje swą obecność od 1863 r. Pierwsze jego zbory powstały m.in. w Bydgoszczy, Gdyni, Warszawie, Wąbrzeźnie, okolicach Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego, Dąbrowy Górniczej i Lwowa⁴. Na terenie zaboru pruskiego zbory nowoapostolskie przybierały różne nazwy, takie jak: *Neuapostolische Gemeinde*, *Neuapostolischer Verein*, *Neuapostolischer Eingetra-*

* Mgr, doktorant na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa, e-mail: k.t.zamirski@gmail.com

¹ Zob. Georg Denzler, Carl Andresen, *Leksykon historii Kościoła* (Warszawa: Świat Książki, 2005), 266.

² Zob. Stanisław Piekarski, *Wyznania religijne w Polsce* (Warszawa: M Arct, 1927), 184.

³ Zob. Andrzej Tokarczyk, *Protestantyzm* (Warszawa: Iskry, 1980), 248–249.

⁴ Archiwum Rządowego Centrum Legislacji (dalej: ARCL): *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy*, s. 1–7.

gner Verein, Apostolische Gemeinde, Katolisch–Apostolische Kirche, Katolisch–Apostolische Gemeinde. Podobna sytuacja miała miejsce w zaborze rosyjskim, gdzie struktury Kościoła nosiły również różne nazwy, przy czym głównie nazywały się: *Kościół Nowoapostolski, Zbór Nowoapostolski, Zbór Katolicko–Apostolski, Nowaapostalskaja Cerkov, Nowaapostalskij Okrug, Nowaapostalskaja Obscina, Nowaapostalskij Prihot, Nowaapostalskaja Eparhja, Nowaapostalskaje Abjedinenije, Nowaapostalskaja Religioznaja Obscina*. Do czasu powstania II Rzeczypospolitej Kościół swój status prawny opierał na porządku prawnym danego państwa zaborczego, tj. wynikał on z tzw. Wykazu Urzędowego w rozumieniu „General Konzession” z dnia 23 lipca 1845 r. w zaborze pruskim oraz z ukazu carskiego z dnia 17 kwietnia 1905 r. o tolerancji religijnej⁵ w zaborze rosyjskim. W zaborze rosyjskim dotyczył go także ukaz z dnia 17 października 1906 r. o prawach i obowiązkach sekciarzy, którzy porzucili prawosławie⁶.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Kościół Nowoapostolski na jej terenie liczył kilkadziesiąt tysięcy wiernych – w literaturze spotyka się informacje o ponad 150 zborach nowoapostolskich⁷. Stanisław Piekarski twierdzi, iż w okresie międzywojennym Kościół ten miał w Rzeczypospolitej Polskiej status wyznania uznanego⁸.

Po drugiej wojnie światowej w wyniku zmiany granic Kościół Nowoapostolski w Polsce utracił dużą część wyznawców a także zbory na przedwojennych kresach, biorąc jednocześnie pod opiekę duszpasterską wiernych na Ziemiach Odzyskanych i na Górnym Śląsku. Wspólnoty nowoapostolskie istniejące na Ziemiach Zachodnich i Północnych często w związku z pochodzeniem etnicznym ich członków zostały przymusowo wysiedlone, a należące do poszczególnych zborów mienie – przejęte przez władze na mocy dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o mająt-

⁵ Ukaz carski z dnia 17 kwietnia 1905 r. o tolerancji religijnej, Dziennik Praw i Rozporządzeń Cesarstwa Rosyjskiego Nr 63, poz. 526.

⁶ Ukaz imienny z dnia 17 listopada 1906 r. o sposobie zakładania gmin staroobrzędowców i sekciarzy oraz o prawach i obowiązkach należących do tych gmin wyznawców zjednoczeń staroobrzędowców i sekciarzy, Zbiór Praw i Rozporządzeń b. Cesarstwa Rosyjskiego Nr 245, poz. 1728.

⁷ Denzler, Andresen, *Leksykon historii Kościoła*, 266–267.

⁸ Piekarski, *Wyznania religijne w Polsce*, 77.

kach opuszczonych i poniemieckich⁹. Wierni Kościoła Nowoapostolskiego, którzy pozostali w Polsce a nie zostali wysiedleni, odczuli skutki polityki wyznaniowej nastawionych negatywnie do religii władz komunistycznych, podobnie jak wierni innych wyznań¹⁰. Położenia prawnego Kościoła katolickiego i innych wyznań nie zmieniła uchwalona w dniu 22 lipca 1952 r. Konstytucja PRL¹¹ deklarująca, że państwo zapewnia obywatelom wolność sumienia i wyznania. Należy przyjąć, iż w istocie władze państwowe jedynie tolerowały działalność Kościoła Nowoapostolskiego, a podstawą prawną jego działalności były przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach¹². W oparciu o ten akt zgromadzenia nowoapostolskie traktowane były jako stowarzyszenia zwykłe¹³.

W roku 1983 decyzją Ministra–Kierownika Urzędu ds. Wyznań z dnia 27 grudnia 1983 r. Kościół Nowoapostolski został wpisany do Rejestru Stowarzyszeń i Związków Religijnych pod poz. 19 i uzyskał osobowość prawną. W czasach PRL siedzibą Kościoła był Gdańsk (obecnie Administracja Centralna Kościoła znajduje się w Gdyni)¹⁴.

Decyzją Ministra–Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 1990 r. Kościół Nowoapostolski w Polsce uzyskał wpis do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych pod poz. 14, pod nazwą: „Kościół Nowoapostolski w Polsce”¹⁵. Przedmiotowa decyzja admini-

⁹ Dz.U. Nr 13, poz. 87 z późn. zm.

¹⁰ Archiwum Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (dalej: ADWR MAC), dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego: *Projekt uzasadnienia do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej – nie uzgodniona przez zespół rządowo-kościelny (wersja uzupełniona z dn. 25.10.2009 r.)*, s. 2.

¹¹ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r., Dz.U. Nr 33, poz. 232.

¹² Dz.U. Nr 94, poz. 808 z późn. zm.

¹³ Zob. Andrzej Tokarczyk, „Polscy irwingianie”, w: *Trzydzieści wyznań* (Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1987), 160.

¹⁴ ADWR MAC, Rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych, Dział A: *Decyzja Ministra z dnia 27 grudnia 1983 r., znak: NK-803/31/1/83*, s. 1.

¹⁵ ADWR MAC, załączniki w Rejestrze kościołów i innych związków wyznaniowych: *Decyzja Ministra z dnia 1990-01-15, znak: nr II 803/31/1/90*. Szerzej o charakterze decyzji o wpisie: zob. Bartosz Majchrzak, „Charakter prawny wpisu do rejestru związków wyznaniowych”, *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 6(2014): 45-55.

stracyjna została wydana na podstawie art. 41 ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁶ oraz §6 ust. 2 Rozporządzenia Ministra–Kierownika Urzędu ds. Wyznań z dnia 12 lipca 1989 r. w sprawie szczegółowych zasad i sposobu prowadzenia rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych¹⁷. W piśmie z dnia 8 maja 1990 r. (znak: ZU-8/19/90) Kościół wystąpił do Ministra–Szefa Urzędu Rady Ministrów o uregulowanie jego bytu prawnego w formie partykularnej ustawy¹⁸.

Aktualnie Kościół Nowoapostolski w Polsce działa w oparciu o przepisy ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, która została utrzymana w mocy pod rządami Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.¹⁹, a zawiera szereg norm chroniących wolność sumienia i religii. Nabycie przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej, a tym samym stanie się przez Rzeczpospolitą Polską stroną umów prawa międzynarodowego stanowiących podstawę funkcjonowania tej wspólnoty państw, zapewniło również dodatkowe gwarancje poszanowania wolności myśli, sumienia i religii dla wyznawców Kościoła²⁰.

Współcześnie Kościół Nowoapostolski w Polsce prowadzi swoją działalność na terenie Polski na podstawie ww. decyzji i zgodnie z przepisami powszechnie obowiązującego prawa polskiego. Działalność ta ma na celu jednoczenie wszystkich członków wyznania nowoapostolskiego w kraju, zapewnienie wiernym możliwości zbawienia zgodnie z ewangelią i nauką Jezusa i Jego apostołów oraz zaspokajanie potrzeb duchowych i religijnych wyznawców w duchu zasad religijnych Kościoła i moralności chrześcijańskiej. Ponadto celem działalności jest także – co wydaje się szczególnie ważne z punktu widzenia relacji Kościoła z państwem – upowszechnianie postaw poszanowania

¹⁶ Dz.U. Nr 29, poz. 155 z późn. zm.

¹⁷ Dz.U. Nr 46, poz. 249.

¹⁸ Archiwum Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce (dalej: AKN), dokumenty legislacyjne: *Pismo Kościoła Nowoapostolskiego z dnia 8 maja 1990 r., znak: ZU-8/19/90*, s. 1.

¹⁹ Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

²⁰ Szerzej zob. Piotr Stanisł, „Podstawy polskiego prawa wyznaniowego”, w: Artur Mezglewski, Henryk Misztal, Piotr Stanisł, *Prawo wyznaniowe* (Warszawa: C.H. Beck, 2011), 54.

dla państwa i jego zasad prawnych oraz wychowanie w duchu pokoju i braterstwa z innymi ludźmi. Cele religijne Kościoła Nowoapostolskiego realizuje głównie poprzez publiczne organizowanie kultu religijnego, nabożeństwa, wykonywanie obrzędów i posług religijnych, katechezę, nauczanie religii, działalność duszpasterską i misyjną. Kościół prowadzi też aktywnie działalność o profilu socjalnym, charytatywno–opiekuńczym oraz pedagogicznym poprzez działalność oświatowo–wychowawczą²¹. Regularnie wydawane są czasopisma „Nasza Rodzina”, „Chleb Żywota” oraz publikacje niecykliczne²². W roku 2013 Kościół obchodził 150–lecie swojego istnienia. W dniach 1–4 sierpnia 2015 roku w Gdańsku i Wrocławiu odbyła się wizyta międzynarodowego zwierzchnika Kościoła – Głównego Apostoła Jean–Luc Schneidera²³.

Według danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w 2011 roku Kościół Nowoapostolski w Polsce liczył 5 161 wyznawców zamieszkujących wszystkie szesnaście województw, posiadał 61 duchownych, 15 świątyń oraz 52 parafie podzielone między 4 okręgi. Najwięcej wyznawców Kościoła miał w województwie warmińsko–mazurskim, gdzie ich liczba wynosiła blisko 1 000 osób. Kościół Nowoapostolski na całym świecie skupia ponad 10 mln wiernych konsekrowanych²⁴ i posiada przeszło 60 000 zborów²⁵. Choć największa liczba jego wyznawców znajduje się na kontynencie afrykańskim (blisko 8 milionów), to jego wiernych spotkać można w większości krajów świata²⁶.

²¹ ARCL: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy w sprawie określenia stosunków między Rzeczypospolitą Polską a Kościołem Nowoapostolskim w Rzeczypospolitej Polskiej*, wersja uzgodniona, data modyfikacji 29 grudnia 2011 r., s. 2–3.

²² Stanisław J. Koza, „Nowoapostolski Kościół”, w: *Encyklopedia Katolicka, Tom XIV Nouet – Pastoralis Officii* (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2010), 61.

²³ AKN: *Informacja prasowa o Kościele Nowoapostolskim w Polsce* stanowiąca załącznik do *Informacji dla mediów z okazji wizyty Głównego Apostoła w Polsce w dniach 1–4 sierpnia 2015 r.*, s. 1–4.

²⁴ Paweł Ciecieląg, *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011* (Warszawa: GUS, 2013), 81. Zob. też: Frank M. Hasel, „New Apostolic Church”, w: *The Encyclopedia of Christian Civilization*, vol. 3 M–R (Malden: Wiley–Blackwell, 2012), 658.

²⁵ Koza, „Nowoapostolski Kościół”, 63.

²⁶ Wilhelm Leber, *One Faith – One Goal. 150 years New Apostolic Church 1863–2013* (Zürich: New Apostolic Church International, 2013), 50–51.

DOKTRYNA

Kościół Nowoapostolski powstał w środowisku anglikańskim. Niektórzy religioznawcy, jak np. ks. Stanisław Józef Koza, uznają go za wspólnotę chrześcijańską o charakterze eklezjalnie ekskluzywnym i eschatyczno–paruzyjnym, wyrosłą z ruchu charyzmatyczno–przebudzeniowego²⁷. Zgodnie ze stanowiskiem Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce nie można się zgodzić z takim nazewnictwem. Jak wskazuje bp Waldemar Starosta nazwa „nowoapostolski” oznacza, że Kościół ten jest wskrzeszonym na nowo pierwotnie istniejącym Kościołem Apostolskim²⁸ i dlatego uważa się za „kontynuację Kościoła pierwotnego”. Z punktu widzenia wiary nowoapostolskiej Kościół propaguje wiarę w Boga i Jego Syna Jezusa Chrystusa. W Kościele siłą wiążącą jest miłość i wiara, zaś mocą wiodącą Duch Święty. Kościół uznaje zasadę i normę wiary oraz życia polegającą na postanowieniach Boga i księgach Pisma Świętego²⁹. Ponadto zgodnie z poglądem zachowywanym przez wyznawców wiary nowoapostolskiej Kościół Chrystusa związany jest z urzędem apostolskim – apostołatem. Zgodnie z nauką nowoapostolską, apostołowie w życiu wiernych są niezbędni do tego, by przygotować wierzących na oczekiwane powtórne przyjście w chwale Jezusa Chrystusa. Zwierzchnikiem Kościoła jest Główny Apostoł, którego chrześcijanie nowoapostolscy widzą w gronie apostołów i w całym Kościele jako postać analogiczną do stanowiska zajmowanego przez apostoła Piotra, który był widzialną głową pierwotnego Kościoła chrześcijańskiego.

Kościół propaguje wiarę poprzez głoszenie ewangelii, a we wszystkich krajach powstrzymuje się od działalności politycznej. Kościół Nowoapostolski co do zasady nie pobiera od wiernych składek ani opłat nawet za usługi religijne. Wydatki Kościoła pokrywane są wyłącznie z dobrowolnych ofiar wiernych.

²⁷ Koza, „Nowoapostolski Kościół”, 60.

²⁸ Waldemar Starosta, „Nowoapostolski Kościół w Polsce”, w: *Leksykon Religioznawczy* (Warszawa: Wydawnictwo Współczesne, 1988), 182.

²⁹ AKN: *Informacja prasowa o Kościele Nowoapostolskim w Polsce*, s. 1.

Charakter zewnętrzny nabożeństw jest skromny i zarazem uroczysty. W nabożeństwach często uczestniczy chór i niekiedy orkiestra³⁰. Nabożeństwa generalnie odbywają się w zależności od potrzeb danej wspólnoty nowoapostolskiej, przy czym najważniejsze jest nabożeństwo niedzielne, którego kulminacją jest modlitwa „Ojciec nasz” i uroczystość komunijna. Nabożeństwa mają charakter otwarty. Wiernym z okazji konfirmacji, zaręczyn i ślubów udzielane są błogosławieństwa, a ponadto odprawiane są pogrzeby. Święci się następujące Święta: Nowy Rok, Wielki Piątek, Wielkanoc, Wniebowstąpienie, Święto Zesłania Ducha Świętego (Zielone Świątki) oraz Boże Narodzenie³¹. Misja Kościoła odwołuje się do prawdy Pisma Świętego głoszącej, że Jezus dał apostołom polecenie i moc, aby udzielali Ducha Świętego i odpuszczali wiernym grzechy. Jak w czasach pierwszych chrześcijan w Kościele Nowoapostolskim udzielane są trzy sakramenty: święty chrzest wodny – udzielany bez względu na wiek (o ile ktoś nie był ochrzczony przy użyciu formuły trynitarnej) przez urzędy kapłańskie; święte pieczętowanie – jest aktem Ducha Świętego, przeprowadzonym, tak jak w czasach pierwotnego chrześcijaństwa, poprzez nałożenie rąk i modlitwę apostoła; świętą wieczerzę, tworzącą harmonię człowieka z Bogiem i Jego Synem Jezusem Chrystusem, co poprzedza akt odpuszczenia grzechów. Pełną przynależność do Kościoła uzyskuje się po przyjęciu Ducha Świętego w ramach do świętego pieczętowania³².

STRUKTURA ORGANIZACYJNA

W strukturze organizacyjnej (administracyjnej) Kościół Nowoapostolski w Polsce stanowi autonomiczną jednostkę Kościoła Nowoapostolskiego (międzynarodowego), z którym zachowuje jedność. Naczelnym Duszpasterzem Kościoła jest Główny Apostoł z siedzibą w Zurychu, którego pozycję w gronie apostołów i w całym

³⁰ Starosta, „Nowoapostolski Kościół w Polsce”, 183.

³¹ Tokarczyk, *Protestantyzm*, 248–249.

³² Starosta, „Nowoapostolski Kościół w Polsce”, 182–183.

Kościołe wierni – co już sygnalizowano – porównują do pozycji zajmowanej przez Apostoła Piotra, głowy pierwotnego Kościoła chrześcijańskiego³³.

Kościół w Polsce dzieli się na cztery okręgi: północno–zachodni z siedzibą w Gdyni, centralno–południowy z siedzibą w Chorzowie, północno–wschodni z siedzibą w Ostródzie oraz zachodni z siedzibą w Gubinie. Naczelną władzą Kościoła w Polsce jest Konferencja Kościelna, zaś zwierzchnikiem jest Biskup (Prezydent) Kościoła. Pod względem strukturalnym, Kościół Nowoapostolski w Polsce tworzą okręgi, zbory, placówki i ośrodki kościelne oraz wyodrębniona struktura instytucjonalna działająca pod nazwą „Administracja Centralna” mająca swoją siedzibę w Gdyni³⁴. Obecny zwierzchnikiem Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce jest bp Waldemar Starosta³⁵.

Relacje wewnątrzkościelne określa prawo wewnętrzne Kościoła przyjęte przez Konferencję Kościoła w dniu 3 maja 1997 r., w ślad za wejściem w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Kościół stoi na stanowisku, że stosunki państwo–kościół powinna określać odrębna ustawa. Do chwili obecnej, z uwagi na opieszałość strony państwowej – jak twierdzi biskup W. Starosta – akt taki nie został uchwalony³⁶.

Struktura organizacyjna Kościoła przedstawia się następująco. Jak już było wskazane istnieje Kolegialna Konferencja Kościelna zwykła – dla wszystkich duchownych posiadających ordynację oraz rozszerzona prowadzona z udziałem innych osób w zależności od tematyki, jeśli wykracza poza sprawy kanoniczne. W Kościele występują urzędy kapłańskie, a mianowicie: biskupi, starsi, pasterze, ewangeliści i kapłani oraz służba pomocnicza: diakoni i poddiakoni³⁷. Niezależnie od stopnia w hierarchii, wszyscy duchowni w Kościele podlegają ordynowaniu, tzn. powołaniu i wyświęceniu. Poszczególni prezydenci Kościołów narodowych (terytorialnych) gremialnie skupiają się i tworzą łącznie

³³ Tamże, 182.

³⁴ Ciecieląg, *Wyznania religijne*, 81.

³⁵ Informacja ustna uzyskana od bp. W. Starosty dnia 1 września 2015 r.

³⁶ Tamże.

³⁷ Starosta, „Nowoapostolski Kościół w Polsce”, 182.

Międzynarodową Konferencję Kościelną, której przewodniczącym jest Naczelny Duszpasterz – Główny Apostoł³⁸.

Zgodnie ze Statutem Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce z roku 1983 (stanowiącym załącznik do decyzji o wpisie do rejestru z 15 stycznia 1990 r.), Kościół dzieli się na zbory i okręgi³⁹. Naczelnymi organami Kościoła są: Walne Zgromadzenie, Rada Kościoła, Zarząd i Komisja Rewizyjna⁴⁰.

STARANIA O ODREBNĄ REGULACJĘ USTAWOWĄ

Jak już zaznaczono, po wejściu w życie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, władze Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce podjęły decyzję o ubieganiu się dla Kościoła o przyjęcie regulacji prawnej wzorowanej na ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹. W związku z tym doszło do utworzenia zespołu wewnątrzkościelnego, który już w 1989 roku opracował pierwszy projekt „ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej”⁴². Regulacja ta miała zostać wprowadzona zgodnie z art. 82 Konstytucji z 1952 r., który przewidywał, że stosunki państwo–kościół oraz sytuacja prawna i majątkowa związków wyznaniowych jest określana przez ustawy. Uwzględniono także art. 8 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania stanowiący, że sytuację prawną i majątkową kościołów i innych związków wyznano-

³⁸ ARCL: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy*, s. 3. Zob. też: ADWR MAC, dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego: *Projekt ustawy i umowy załączony do wspólnego protokołu przyjęcia prac legislacyjnych z dnia 26 listopada 2013 r.* (wersja uzgodniona), s. 3.

³⁹ ADWR MAC, Rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych, Dział A: dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego: §15 *Statutu Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce*, s. 4.

⁴⁰ Tamże, §18, s. 4.

⁴¹ Dz.U. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.

⁴² ARCL: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy*, s. 3.

wych regulują odrębne ustawy. W związku z posiadaniem opracowanego projektu ustawy, w roku 1990 Kościół Nowoapostolski w Polsce wystąpił do Ministra–Szefa Urzędu Rady Ministrów z wnioskiem o „wszczęcie postępowania legislacyjnego w sprawie uregulowania stosunku Państwa do Kościoła w drodze odrębnej ustawy”. Ówczesne władze państwowe odmawiały procedowania projektu przedmiotowej ustawy. Ten stan rzeczy uzasadniano w pierwszym okresie lat dziewięćdziesiątych koniecznością „wielkiej ilości (...) niezbędnych działań legislacyjnych”, które miały stać przed Rządem oraz Parlamentem RP, a następnie faktem, iż inicjatywa ustawodawcza miała ograniczać się do kościołów, których status prawny wynika z ustawy, dekretu lub uznania administracyjnego⁴³. Działania legislacyjne w tym przedmiocie nie zostały jednak podjęte przez organy państwowe aż do 1996 roku⁴⁴. W tamtym okresie Kościół, w pismach do organów państwowej administracji ds. wyznań wielokrotnie wskazywał potrzebę posiadania odrębnej ustawy zważywszy na prawne uznanie w okresie II RP (pismo z dnia 5 czerwca 1994 r., znak: ZU-1/12/94 do URM). W związku z wieloma odmowami zajęcia się pracami legislacyjnymi przez stronę rządową (np. w piśmie URM Departament Wyznań z dnia 10 kwietnia 1995 r., znak: W/DG/3612-14/135/95), Kościół pismem z dnia 20 listopada 1995 r. (znak: ZU-10/29/95) wystąpił do Rzecznika Praw Obywatelskich o interwencję w związku z odmowami ze strony rządowej podjęcia prac nad przedmiotową ustawą. Niestety stanowisko Biura RPO w tym względzie było również negatywne⁴⁵.

Prace legislacyjne nad przedmiotowym projektem ustawy zostały zainicjowane pismem Dyrektora Departamentu Wyznań Urzędu Rady Ministrów z dnia 29 lipca 1996 r. (znak: DW/PW/3612-14/558/96).

⁴³ ADWR MAC, dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego. Cyt. częściowo za: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej (uzupełnione wersją z dnia 25 października 2009 r.)* – ostatecznie nie przyjęte przez zespół rządowo–kościelny, akta procesu legislacyjnego, s. 3.

⁴⁴ ADWR MAC, dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego: *Pismo Urzędu Rady Ministrów z dnia 21 września 1990 r. znak: W/DG/210/90*, s. 1. Także ARCL: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy*, s. 1–7.

⁴⁵ AKN: *Pismo Biura RPO z dnia 4 stycznia 1995, znak: RPO/202930/95/I/AM*, s. 1–3.

Niedługo po tym, pismem z dnia 22 sierpnia 1996 r. Kościół przesłał kolejny projekt ustawy wraz z listą osób wchodzących w skład zespołu redakcyjnego (legislacyjnego). Wskutek powołania tego zespołu, złożonego z przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Kościoła, w dniu 27 stycznia 1997 r. zespół przyjął wspólnie opracowany kolejny już projekt przedmiotowej ustawy, który został przekazany do uzgodnień międzyresortowych⁴⁶. Projekt ustawy obejmował 5 rozdziałów, w których zamieszczono 42 artykuły. Rozdział I zatytułowany „Przepisy ogólne” w art. 1–3 przewidywał podstawowe zasady działalności Kościoła oraz wskazywał na jego międzynarodowy charakter. Rozdział II pt. „Osoby prawne Kościoła i ich organy” (art. 4–9) określał strukturę korporacyjną Kościoła. Rozdział III „Działalność Kościoła” (art. 10–29) miał regulować kwestie działań duszpasterskich, charytatywno–opiekuńczych, wydawniczych oraz innych polegających na zbiorczym określeniu i wyliczeniu zajęć wykonywanych przez Kościół. Rozdział IV „Sprawy majątkowe Kościoła” (art. 30–36) dotyczył spraw posiadania, nabywania i zbywania majątku Kościoła. Zaś rozdział V „Przepisy przejściowe i końcowe” określał sprawy dotyczące rewindykacji mienia Kościoła utraconego po 1945 r., a będące w jego posiadaniu do tego roku.

Trzeba wskazać, że pomimo przyjęcia opracowanego w 1997 r. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dalej: MSWiA) projektu ustawy, wobec wejścia w życie nowej ustawy zasadniczej, w 1998 r. strona kościelna wielokrotnie wносиła o informację i stanowisko rządu względem tego aktu. Niestety, wnioski pozostały bez odpowiedzi. Wobec tego Kościół wystosował do Prezydenta RP pismo z dnia 4 grudnia 1998 r. (znak ZU-06/17/98) z prośbą o interwencję w sprawie. W dniu 6 lipca 1999 r. Sekretarz Stanu p.o. Szefa Kancelarii Prezydenta RP, udzielił odpowiedzi, w której wskazał, że prace legislacyjne zostały przez Stronę Rządową wstrzymane z uwagi na wejście w życie przepisu art. 25 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

⁴⁶ ADWR MAC, dokumenty Kościoła Nowoapostolskiego: *Protokół z dnia 27 stycznia 1997 r. z podpisami 6 członków w siedzibie MSWiA*, s. 1. Zob. też: ARCL: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy*, s. 1–7.

z dnia 2 kwietnia 1997 r. oraz na potrzebę ponownego wystąpienia przez stronę kościelną do MSWiA o podpisanie stosownej umowy⁴⁷.

Należy w tym miejscu wskazać, że Konstytucja w zakresie statusu prawnego kościołów i innych związków wyznaniowych określiła odmienny od dotychczasowego tryb regulacji stosunków państwa ze wspólnotami religijnymi, a mianowicie stworzyła wymóg poprzedzenia uchwalenia ustawy zawarciem między państwem a kościołem tzw. umowy wyznaniowej (art. 25 ust. 5 Konstytucji RP)⁴⁸.

W związku z wejściem w życie Konstytucji z 1997 r. oraz zmianą wewnętrznych regulacji resortowych dotyczących stosunków państwo–kościół, w roku 2008 w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji opracowany został projekt trybu przygotowania i zawierania umów, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP. W dniu 16 października 2008 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wystąpił z wnioskiem do Prezesa Rady Ministrów o wyrażenie akceptacji dla projektowanego dla Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA trybu przygotowania i zawierania umów oraz uchwalania ustaw, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP. Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów pismem z dnia 30 czerwca 2009 r. powiadomił MSWiA, że wspomniana procedura została zaakceptowana przez Prezesa Rady Ministrów⁴⁹.

Zgodnie z wyżej wspomnianą procedurą wewnętrzną, umowa zawarta między stroną rządową a związkiem wyznaniowym powinna prowadzić do uchwalenia ustawy regulującej stosunki państwo–kościół. Projekt umowy musi być zgodny z trybem uchwały nr 49 Rady Ministrów 19 marca 2002 r. – Regulamin prac Rady Ministrów⁵⁰. Jednocześnie projekt ustawy powinien uwzględniać wymogi zawar-

⁴⁷ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo z Kancelarii Prezydenta RP z dnia 6 lipca 1999 r.*, znak: BPO.14137-98, s. 1.

⁴⁸ Zob. Tadeusz J. Zieliński, „Umowa wyznaniowa”, w: *Leksykon prawa wyznaniowego*, red. Artur Mezglewski (Warszawa: C.H. Beck, 2014), 480–487. Szerzej o procedurze zawarcia umowy: Marcin Olszówka, *Ustawy wyznaniowe art. 25 ust. 5 Konstytucji RP – próba interpretacji* (Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2010), 54–65.

⁴⁹ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 19 sierpnia 2015 r.* znak: DWRMNiE-WRPiFK.610.35.2015, s. 1.

⁵⁰ Regulamin prac Rady Ministrów RP, M.P. Nr 13, poz. 221 z późn. zm.

te w uchwale Sejmu RP z dnia 30 lipca 1992 r. – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej⁵¹.

W latach 2002–2008 Kościół Nowoapostolski kilkakrotnie kierował pisma do konstytucyjnych organów państwa, a także MSWiA w sprawie wznowienia prac nad projektem ustawy i zawarcia umowy zgodnie z art. 25 ust. 5 konstytucji RP oraz art. 8 i 40 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁵². Dla przykładu w piśmie z dnia 23 kwietnia 2002 r. (znak: W-DD-493/5/2002) Podsekretarz Stanu MSWiA wskazywał, że nie wykształciła się w MSWiA właściwa praktyka zawierania umów w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji RP, a sprawa ta wymaga pogłębionych badań i analiz prawnych⁵³. W kolejnym roku Kościół również zwrócił się do MSWiA o zawarcie stosownej umowy w trybie art. 25 ust. 5 ustawy zasadniczej. W odpowiedzi Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji pismem z dnia 26 listopada 2003 r. (znak: SMP-8058/2003/RC) wskazał m.in., że każdy kościół lub inny związek wyznaniowy ma prawo wnioskować o podpisanie stosownej umowy, jednakże ani Konstytucja RP, ani inny akt prawny nie określają wymogów, od których uzależniona jest zgoda RM oraz, że przepisy ogólne wystarczająco zaspokajają potrzeby Kościoła.

Dopiero w październiku 2008 r. na skutek pisma z dnia 10 października 2008 r. (znak: DWRMNI-0232-143/08/MPC), a następnie odpowiedzi Kościoła z dnia 17 października 2008 r. (znak: ZU-03/18/2008) wznowiono prace nad projektem ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁴. Zespół redakcyjny złożony z przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrz-

⁵¹ Regulamin Sejmu RP, M.P. Nr 5, poz. 47 z późn. zm. Na ten temat szerzej zob. Paweł Borecki, *Reforma Prawa wyznaniowego w Polsce* (Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2013), 19; Tadeusz J. Zieliński, „Implikacje art. 25 ust. 5 Konstytucji RP dla procedury parlamentarnej”, w: *Układowe formy regulacji stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi (art. 25 ust. 4-5 Konstytucji RP)*, red. Piotr Stanisławski, Marta Ordon (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013), 313–336.

⁵² AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo Kościoła Nowoapostolskiego z dnia 1 lutego 2002 r.*, znak: ZU-01/01/02, s. 1.

⁵³ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo MSWiA z dnia 23 kwietnia 2002 r.*, znak: W-DD-493(5)/2002, s. 1.

⁵⁴ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo Kościoła Nowoapostolskiego z dnia 17 października 2008 r.*, znak ZU-03/18/2008, s. 1.

nych i Administracji oraz Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce, odbył w okresie od 20 października 2008 r. do 4 marca 2010 r. dziesięć protokolowanych posiedzeń, których zwieńczeniem było przyjęcie, na X posiedzeniu roboczym w dniu 4 marca 2010 r., wspólnie opracowanego projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Datowany na dzień 7 lutego 2011 r. przewidywał on wprowadzenie ustawy w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji RP oraz zawierał 5 rozdziałów składających się łącznie z 44 artykułów. Rozdział I projektu zatytułowany „Przepisy ogólne” (art. 1–5) obejmuje zasady działalności Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce. Kolejny rozdział II „Osoby prawne Kościoła i ich organy” (art. 6–12) określa strukturę organizacyjną, organy Kościoła oraz sposób reprezentacji wewnątrz i na zewnątrz Kościoła. Rozdział III „Działalność Kościoła” (art. 13–33) obejmuje działalność Kościoła w sferze publicznej, kwestie kształcenia duchownych, sprawy działalności oświatowo-wychowawczej, filantropijnej i wydawniczej oraz organizację kultu religijnego. Natomiast w rozdziale IV „Sprawy majątkowe Kościoła” (art. 34–40) określono zasady stosunków majątkowych Kościoła, a w szczególności sprawy nabywania, posiadania i zbywania rzeczy, kwestie zwolnień podatkowych, kwestię darowizn oraz zbiorów ofiar na cele religijne. Ostatni, IV rozdział „Przepisy przejściowe i końcowe” (art. 41–44) dotyczy kwestii m.in. rewindykacyjnych w odniesieniu do nieruchomości, którymi władał Kościół Nowoapostolski do 1945 r.⁵⁵

Powyższy projekt nie uzyskał jednak akceptacji na etapie ustaleń międzyresortowych. Jak podała strona rządowa, negatywną przesłanką dalszego toku legislacyjnego stał się art. 112c ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych⁵⁶ dotyczący kwestii objęcia Polski procedurą nadmiernego deficytu⁵⁷. Rada Ministrów – zgodnie z ww.

⁵⁵ ARCL: *Projekt ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 1–7.

⁵⁶ Dz.U. Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.

⁵⁷ AKN, dokumenty legislacyjne: *Uzasadnienie do projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz projekt umowy w sprawie określenia stosunków między Rzeczypospolitą Polską a Kościołem Nowoapostolskim w Rzeczypospolitej Polskiej*, wersja uzgodniona, data 26 listopada 2013 r., s. 1–7.

przepisem – nie może wówczas przyjmować projektów ustaw określających zwolnienia, ulgi i zniżki, których skutek prawny będzie odczuwalny dla jednostek sektora finansów publicznych.

W latach 2011–2013 trwały prace nad projektem przedmiotowego aktu prawnego. Efektem tych prac było przyjęcie przez rządowo–kościelny zespół redakcyjny w dniu 5 sierpnia 2013 r. wersji projektu niniejszej ustawy składającego się z 44 artykułów, ujętych w pięciu rozdziałach⁵⁸. Wspomniany projekt został jednak zmieniony, a następnie, protokołem przyjęcia z dnia 26 listopada 2013 r., rządowo–kościelny zespół redakcyjny przyjął utrzymany w podobnej konwencji i również składający się z 44 artykułów w tyłuż samo rozdziałach, kolejny nowy projekt ustawy⁵⁹. Tytuły rozdziałów nie zostały zmienione w porównaniu do wcześniejszych wersji przedłożenia. Projekt ten nie został jednak ostatecznie przyjęty przez Radę Ministrów i nie podpisano odnośnej umowy wyznaniowej. Wynikiem tej sytuacji było skierowanie do Prezesa Rady Ministrów RP przez stronę kościelną pisma z dnia 22 maja 2014 r., o charakterze listu intencyjnego, mającego na celu przyspieszenie dalszych czynności przez konstytucyjne władze RP w zakresie zakończenia procesu legislacyjnego⁶⁰.

Pismem Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji z dnia 22 grudnia 2014 r. (znak: DWRMNiE-WRPiFK.610.99.2014), strona rządowa potwierdziła chęć kontynuacji prac zespołu redakcyjnego w kolejnym roku 2015⁶¹. W odpowiedzi, pismem z dnia 5 stycznia 2015 r. (znak U-01/01/2015) Kościół wyraził chęć udziału w dalszych

⁵⁸ AKN, dokumenty legislacyjne: *Protokół przyjęcia dokumentu legislacyjnego z 5 sierpnia 2013 r. w siedzibie Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA (projekt umowy i ustawy w sprawie określenia stosunków między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Nowoapostolskim)*, s. 1.

⁵⁹ AKN, dokumenty legislacyjne: *Protokół przyjęcia dokumentu legislacyjnego z 26 listopada 2013 r. w siedzibie Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA*, s. 1.

⁶⁰ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce z dnia 22 maja 2014 r., znak ZU-01/11/2014*, s. 1.

⁶¹ AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo MAC z dnia 22 grudnia 2014 r., znak: DWRMNiE-WRPiFK.610.99.2014*, s. 1.

pracach⁶². Wznowione w styczniu 2015 roku prace nad projektem przedmiotowej ustawy trwały do maja tegoż roku kończąc się powstaniem nowego projektu ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego.

PODSUMOWANIE

Niniejsze opracowanie przedstawiając dzieje statusu prawnego Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce, jego naukę oraz strukturę organizacyjną ukazuje także obecny stan prawny tej wspólnoty religijnej, w tym jej starania o uregulowanie bytu prawnego w odrębnej ustawie. W tym kontekście nie można pominąć problemu opieszałości władzy ustawodawczej, która od 25 lat nie zdołała doprowadzić do uchwalenia ustawy regulującej stosunek państwa do tego Kościoła.

BIBLIOGRAFIA

- Borecki, Paweł. *Reforma prawa wyznaniowego w Polsce*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2013.
- Denzler, Georg, Carl Andresen. *Leksykon historii Kościoła*. Warszawa: Świat Książki, 2005.
- Hasel, Frank M. „New Apostolic Church”. W: *The Encyclopedia of Christian Civilization*. Vol. 3 M–R. Malden: Wiley-Blackwell, 2012.
- Koza, Stanisław J. „Nowoapostolski Kościół”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 14. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2010.
- Leber, Wilhelm. *One Faith – One Goal. 150 years New Apostolic Church 1863–2013*. Zürich: New Apostolic Church International, 2013.
- Majchrzak, Bartosz. „Charakter prawny wpisu do rejestru związków wyznaniowych”. *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 6 (2014): 45–55.
- Olszówka, Marcin. *Ustawy wyznaniowe art. 25 ust. 5 Konstytucji RP – próba interpretacji*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2010.
- Piekarski, Stanisław. *Wyznania religijne w Polsce*. Warszawa: M Arct, 1927.

⁶² AKN, dokumenty legislacyjne: *Pismo Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce z dnia 5 stycznia 2015 r. znak U-01/01/2015*, s.1.

- Stanisz, Piotr. „Podstawy polskiego prawa wyznaniowego”. W: Artur Mezglewski, Henryk Misztal, Piotr Stanisz, *Prawo wyznaniowe*, 48–87. Warszawa: C.H. Beck, 2011.
- Starosta, Waldemar. „Nowoapostolski Kościół w Polsce”. W: *Leksykon religioznawczy*, 182–184. Warszawa: Wydawnictwo Współczesne, 1988.
- Tokarczyk, Andrzej. *Protestantyzm*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1980.
- Tokarczyk, Andrzej. „Polscy irwingianie”. W: *Trzydzieści wyznań*, 170–180. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1987.
- Zieliński, Tadeusz J. „Implikacje art. 25 ust. 5 Konstytucji RP dla procedury parlamentarnej”. W: *Układowe formy regulacji stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi (art. 25 ust. 4-5 Konstytucji RP)*, red. Piotr Stanisz, Marta Ordon, 313–335. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.
- Zieliński, Tadeusz J. „Umowa wyznaniowa”. W: *Leksykon prawa wyznaniowego*, red. Artur Mezglewski, 480–487. Warszawa: C.H. Beck, 2014.

NEW APOSTOLIC CHURCH IN POLAND – CHARACTERISTICS
WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE LEGAL STATUS

Summary

This article deals with the legal status of the New Apostolic Church in Poland, its teaching and organizational structure. It presents Church's efforts to receive a new legal regulation of its status in Poland in the form of separate act of parliament (particular act). In the historical part it explains the original structure of the New Apostolic Church founded in 1830 in England and history of that denomination in Poland since the second half of the nineteenth century (1863). Special emphasis is laid in the fact that the New Apostolic Church had a legal recognition on the basis of legislation made by the states occupying the then Poland. The author informs that the Church had a legal recognition in the time of the Second Republic of Poland. Also the text deals with the denomination's history in Poland during the Communist period and informs about the celebration of 150th anniversary of New Apostolic Church in 2013.

Thumaczenie własne autora

Key words: New Apostolic Church in Poland, Apostolic Catholic Church, legal recognition, particular act, churches and other religious associations, State-Church relations

Słowa kluczowe: Kościół Nowoapostolski w Polsce, Kościół Apostolsko-Katolicki, uznanie prawne, ustawa partykularna, kościoły i inne związki wyznaniowe, relacje Państwo – Kościół